

Тернопільський національний економічний університет
Кафедра менеджменту біоресурсів і природокористування

**Міждисциплінарна
курслова робота**
на тему:

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВПЛИВУ НА
ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ В ПРОЦЕСІ
ДІЯЛЬНОСТІ З ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА
ВОДОВІДВЕДЕННЯ**

*Виконала ст. гр. МПКм-11
Безлисюк Ю. А.
галузь знань 07 Управління та
адміністрування
Спеціальність 073 Менеджмент
Магістерська програма
Менеджмент
природокористування
Керівник: д.е.н. Дудар Т. Г.
Національна шкала _____
Кількість балів _____ ESTS _____
Члени комісії _____*

Тернопіль-2017

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1. СКЛАД ПРАВОВІДНОСИН ПО ВПЛИВУ НА ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА ВОДОВІДВЕДЕННЯ	6
2. ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ СИСТЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ВПЛИВУ НА ПРИРОДНЕ SEREDOVISHCHE ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА ВОДОВІДВЕДЕННЯ	11
2.1. Правові підстави забору (вилучення) водних ресурсів, скидання стічних вод, розміщення та знешкодження осаду стічних вод	11
2.2. Еколого-правові вимоги до водопідготовки та транспортування води, скидання стічних вод, розміщення та знешкодження осаду стічних вод	21
2.3. Методи економічного регулювання впливу на природне середовище при здійсненні діяльності з водопостачання, водовідведення, скидання стічних вод, розміщення та знешкодження осаду стічних вод	25
3. ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙ ВОДОПРОВІДНО-КАНАЛІЗАЦІЙНОГО ГОСПОДАРСТВА ЗА ПОРУШЕННЯ ПРИРОДООХОРОННОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА ВОДОВІДВЕДЕННЯ	31
4. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СКИДАННЯ СТИЧНИХ ВОД ЧЕРЕЗ ЦЕНТРАЛІЗОВАНІ СИСТЕМИ ВОДОВІДВЕДЕННЯ	35
ВИСНОВОК	42
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ	45

ВСТУП

Водопостачання і водовідведення - найважливіші підгалузі житлово-комунального комплексу країни, спрямовані на підвищення рівня життя людей, благоустрій населених пунктів, розвиток промисловості і сільського господарства.

Система водопостачання складається з вододжерел і водозабірних споруд, насосних станцій і водоочисних комплексів, магістральних трубопроводів, резервуарів і інших пристроїв.

Якщо за роки реформ в енергетиці і газовому господарстві сформувалося законодавство, що регулює основи організації ринкових стосунків в цих сферах, то про водопостачання і водовідведення цього сказати не можна. Таке положення обумовлене багато в чому тим, що в країні ніколи не було і немає єдиної державної системи водопостачання. Водопровід і каналізація - це, як правило, системи місцевого, рідше регіонального масштабу. В той же час їх життєзабезпечення значення анітрохи не менше, а можливо і більше, ніж значення систем електро-, тепло- і газопостачання. Нині нормативно-правові акти, що регламентують діяльність підприємств житлово-комунального господарства, у тому числі по водопостачанню і водовідведенню знаходяться на різних рівнях управління: державному, регіональному і місцевому.

Питання законодавчого забезпечення технічного регулювання якості питної води, питного водопостачання і водовідведення **актуалізуються** необхідністю рішення завдань в області соціально-економічного розвитку. Успішне рішення цих завдань багато в чому залежить від можливостей надійного і безпечного функціонування сфери житлово-комунального господарства за рахунок застосування комплексу правових, організаційних і економічних методів і засобів.

Питання законодавчого забезпечення технічного регулювання якості питної води, питного водопостачання і водовідведення актуалізуються необхідністю рішення завдань в області соціально-економічного розвитку. Успішне рішення цих завдань багато в чому залежить від можливостей надійного і безпечного функціонування сфери житлово-комунального господарства за рахунок застосування комплексу правових, організаційних і економічних методів і засобів. У зв'язку з цим значна роль відводиться технічному регулюванню, що включає

нормативно-правові і науково-технічні підходи до підвищення ефективності основної діяльності підприємств і інженерних систем житлово-комунального господарства, забезпечення населення якісною питною водою і дотримання вимог екологічної і санітарно-технічної безпеки при відведенні стічних вод.

Проблеми муніципального менеджменту, підвищення ефективності управління комунальними підприємствами і залучення приватного бізнесу в галузь відбиті в працях таких авторів, як: С. Г. Іванова, Д. А. Котова, А. С. Фролова, А. В. Фоміна, С. В. Чумакова, В. С. Чекаліна, В. З. Черняка, Е. С. Шалухіної.

Мета курсової роботи є розробка теоретичних положень і науково обґрунтованих практичних пропозицій, спрямованих на підвищення ефективності правового регулювання впливу на природне середовище в процесі діяльності організацій з водопостачання та водовідведення, сформульованих на основі аналізу існуючої ситуації, стану чинного законодавства і судової практики України, вітчизняного і міжнародного досвіду.

Задачі дослідження:

- виявити і описати відмінні риси водокористування, здійснюваного організаціями в процесі діяльності з водопостачання та водовідведення, обґрунтувати його природоохоронну спрямованість;

- проаналізувати існуючу систему правового регулювання впливу на природне середовище, що чиниться в процесі діяльності організацій з водопостачання та водовідведення;

- провести правовий аналіз діючої системи нормування якості стічних вод, що скидаються у водні об'єкти, виявити її недоліки і підготувати пропозиції щодо вдосконалення;

- дослідити основні правові особливості використання і охорони джерел питного водопостачання;

- сформулювати пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства в сфері правового регулювання впливу на природне середовище в процесі діяльності організацій з водопостачання та водовідведення.

Об'єкт дослідження - суспільні відносини в сфері впливу на природне середовище в процесі діяльності організацій з водопостачання та водовідведення.

Предмет дослідження - міжнародні та вітчизняні нормативні правові акти в сфері охорони природного середовища; законодавство України у сфері регулювання діяльності організацій, пов'язаної з впливом на природне середовище, практика застосування зазначеного законодавства.

Методологічну і теоретичну основу роботи склали праці вітчизняних і зарубіжних авторів в області юриспруденції, економіки, екології.

Практична значущість роботи обумовлена тим, що отримані в ході дослідження результати і висновки можуть використовуватися при розробці пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства в сфері правового регулювання впливу на природне середовище в процесі діяльності організацій з водопостачання та водовідведення, проектів нормативно-правових актів у зазначеній сфері.

1. СКЛАД ПРАВОВІДНОСИН ПО ВПЛИВУ НА ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА ВОДОВІДВЕДЕННЯ

Суб'єкти і зміст правовідносин

Діяльність з водопостачання та водовідведення (включаючи очистку стічних вод) з використанням централізованих систем водопостачання та водовідведення (каналізації) в Україні здійснюється організаціями водоканалу. Саме дані організації є основними суб'єктами аналізованих правовідносин.

Під організацією, що здійснює холодне водопостачання та (або) водовідведення, розуміється юридична особа, яка здійснює експлуатацію централізованих систем холодного водопостачання та (або) водовідведення, окремих об'єктів таких систем. Організації водоканалу здійснюють холодне (в першу чергу питне) водопостачання. Постачання гарячої води здійснюється (за рідкісним винятком) не водоканалами, а організаціями, які здійснюють гаряче водопостачання або теплопостачальними організаціями.

Права і обов'язки організацій водопостачання у відносинах по впливу на природне середовище при водопостачанні та водовідведенні, в цілому, ідентичні правам та обов'язкам всіх природокористувачів, однак, при здійсненні водокористування для організацій передбачені певні особливості (як при заборі (вилучення) водних ресурсів, так і при скиданні стічних вод). Необхідність наявності подібних особливостей видається виправданою, їх конкретний зміст і пропозиції щодо подальшого розвитку детально розглянуті в даній роботі.

Ще одним дуже важливим суб'єктом правовідносин по впливу на природне середовище при здійсненні водопостачання та водовідведення є органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Державні органи виконавчої влади займають основне місце в даному суб'єктивному складі. В даний час в Україні більшість джерел питного водопостачання і водних об'єктів, що використовуються для скидання стічних вод, є державною власністю, так як згідно з чинним законодавством у власності суб'єкта фізичної чи юридичної особи можуть перебувати тільки ставки, обводнений кар'єр, розташовані в межах земельної ділянки, що належить на праві власності даному суб'єкту, муніципального утворення, фізичній особі, юридичній особі. На практиці ставки та обводнені кар'єри джерелами питного водопостачання або місцями скидання стічних вод є рідко.

Більшість повноважень в галузі водних відносин, а також в сфері відносин, пов'язаних з охороною навколишнього середовища, закріплено саме за державними органами виконавчої влади. Як приклад можна вказати такі повноваження, як затвердження порядку підготовки та прийняття рішення про надання водного об'єкта в користування, порядку підготовки та укладення договору водокористування, встановлення ставок плати за користування водними об'єктами, що знаходяться у федеральній власності, порядку розрахунку і стягування такої плати, встановлення порядку затвердження нормативів допустимого впливу на водні об'єкти і цільових показників якості води у водних об'єктах, визначення порядку здійснення державного нагляду в галузі використання і охорони водних об'єктів, встановлення порядку визначення розміру плати за викиди і скиди забруднюючих речовин у навколишнє середовище, розміщення відходів та інші види негативного впливу на навколишнє середовище.

Що стосується органів місцевого самоврядування, то їх повноваження в галузі водних відносин можна вважати незначними, особливо з урахуванням того, що вони діють тільки щодо вузького кола водних об'єктів, що перебувають у власності муніципальних утворень. Однак, стосовно до правовідносин по впливу на природне середовище при здійсненні водопостачання та водовідведення роль органів місцевого самоврядування є досить вагомою за рахунок того, що саме до питань місцевого значення відноситься організація в межах поселення і міського округу водопостачання населення і водовідведення.

Ще одним суб'єктом аналізованих правовідносин є абоненти організацій водоканалу. Відповідно до закону «Про водопостачання та водовідведення» абонентом є фізична або юридична особа, що уклала або яка зобов'язана укласти договір гарячого водопостачання, холодного водопостачання та (або) договір водовідведення, єдиний договір холодного водопостачання та водовідведення.

На перший погляд, дані особи, формально не є водокористувачами, безпосереднього відношення до впливу на природне середовище не мають. Однак, абоненти водоканалу надають (нехай і опосередковано) вплив на водні об'єкти при скиданні стічних вод через централізовані системи водовідведення та, відповідно, повинні визнаватися суб'єктами правовідносин по впливу на природне середовище при здійсненні водовідведення.

Об'єкти правовідносин та основні використовувані поняття.

Визначення основних понять і перелік об'єктів правовідносин з природокористування (і, зокрема, з водокористування) закріплені, в першу чергу, в законах «Про охорону навколишнього середовища».

Ми досліджуємо в першу чергу правове регулювання впливу організацій водопостачання саме на природне середовище (Сукупність компонентів природного середовища, природних і природно-антропогенних об'єктів) [20].

Слід зазначити, що в процесі діяльності організацій з водопостачання та водовідведення ними здійснюється вплив на природне середовище на всіх стадіях діяльності - від забору (вилучення) водних ресурсів з водного об'єкта до скидання стічних вод у водний об'єкт, розміщення та знешкодження осаду стічних вод. При здійсненні водопостачання організації здійснюють досить значний вплив на природне середовище, що виявляється, в першу чергу, безпосередньо в заборі (вилучення) водних ресурсів з водного об'єкта. Крім того, певний вплив на природне середовище виявляється у вигляді забруднення надр, ґрунтів і іншому впливі на них при будівництві, експлуатації об'єктів водопостачання та водовідведення.

Основний, найзначніший вплив на природне середовище організації водопостачання надають в процесі водовідведення. Зазначений вплив виражається, в основному, в скиданні стічних вод і забруднюючих речовин що містяться в них у водні об'єкти, розміщенні відходів, що утворюються в процесі очищення стічних вод, викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин, що утворюються при спалюванні осаду стічних вод. Якщо порівнювати вплив організацій водопостачання на природне середовище щодо її окремих компонентів, то, безумовно, найбільший вплив виявляється на поверхневій воді.

Слід зазначити, що поняття «водопостачання» і «водовідведення» у водному законодавстві України визначаються дещо по-різному. Так водопостачання (стосовно холодної води) - це водопідготовка, транспортування і подача питної або технічної води абонентам [21] з використанням централізованих або нецентралізованих систем холодного водопостачання. Під водопостачанням розуміється технологічний процес, що забезпечує забір, підготовку, транспортування і передачу абонентам питної води. Водопостачанням вважається подача поверхневих або підземних вод водоспоживачам в необхідній кількості та у відповідності з цільовими показниками якості води у водних

об'єктах. Таким чином, за своїм змістом всі три визначення поняття «водопостачання» досить близькі.

Що стосується водовідведення, то згідно із законодавством - це прийом, транспортування і очищення стічних вод з використанням централізованої системи водовідведення. Також це - технологічний процес, що забезпечує прийом стічних вод абонентів з подальшою передачею їх на очисні споруди каналізації (тобто очищення фактично виводилася за рамки водовідведення, що з точки зору забезпечення охорони природного середовища було не зовсім коректним). Під водовідведенням розуміється будь-яке скидання вод, в тому числі стічних вод і (або) дренажних вод, в водні об'єкти.

Відповідно до мети цієї роботи поняття «водопостачання» буде використовуватися в розумінні з додаванням в зміст даного поняття забору (вилучення) водних ресурсів з водного об'єкта, так як саме в процесі забору виявляється основний вплив організацій водопостачання на природне середовище на стадії водопостачання. Термін «Водовідведення» в даній роботі буде використовуватися також збірний, що включає не тільки водовідведення, а й скидання стічних вод у водні об'єкти.

Поняття «водовідведення» і «каналізація» (стосовно до відповідних централізованих систем) в роботі використовуються як синоніми (власне, аналогічний підхід міститься і в законі «Про водопостачання та водовідведення»).

Як вже говорилося вище, термін «водовідведення» буде використовуватися як збірний, що включає не тільки водовідведення але також і скидання стічних вод у водні об'єкти. У разі, якщо виникне необхідність говорити окремо тільки про скидання стічних вод у водні об'єкти, то стосовно ситуації, що розглядається в даній роботі використовується формулювання «скидання стічних вод» [27].

Згідно законодавства під стічними водами розуміються дощові, талі, інфільтраційні, поливомийні, дренажні води, стічні води централізованої системи водовідведення та інші води, відведення (скидання) яких у водні об'єкти здійснюється після їх використання або стік яких здійснюється з водозбірної площадки. Одночасно, відповідно до закону «Про водопостачання та водовідведення» стічні води централізованої системи водовідведення (стічні води) - це прийняті від абонентів в централізовані системи водовідведення води, а також дощові, талі, інфільтраційні, поливомийні, дренажні води, якщо централізована система водовідведення призначена для прийому таких вод.

Слід звернути увагу і на поняття «забруднююча речовина». Згідно закону «Про охорону навколишнього середовища» ця речовина або суміш речовин, кількість і (або) концентрація яких перевищують встановлені для хімічних речовин, в тому числі радіоактивних, інших речовин і мікроорганізмів нормативи і чинять негативний вплив на навколишнє середовище.

Основний вплив на природне середовище надають якраз не самі по собі стічні води, а забруднюючі речовини що містяться в них. Саме тому негативним впливом на навколишнє середовище відповідно до законодавства визнається не скидання стічних вод, а скидання забруднюючих речовин, інших речовин і мікроорганізмів в поверхневі водні об'єкти, підземні водні об'єкти і на водозбірні площадки. Інша справа, що скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти, як правило, здійснюється саме в складі стічних вод, тому ці формулювання дуже часто і використовуються разом.

Вплив (у тому числі негативний) на природне середовище може мати і скидання самих по собі стічних вод, що не містять забруднюючих речовин (наприклад, скидання стічних вод дуже високої температури або скидання стічних вод, що містять матеріальні предмети). Такий вплив також визнається негативним і відноситься до забруднення навколишнього середовища теплом та іншими видами фізичних впливів.

Цікавим є питання, про які саме «інші речовинах» (крім забруднюючих), що роблять негативний вплив на навколишнє (в тому числі природне) середовище, говорить закон «Про охорону навколишнього середовища». Видається (з урахуванням визначення поняття «забруднююча речовина»), що таких «інших» речовин бути не може. Якщо якась «інше речовина» буде чинити негативний вплив на навколишнє середовище, то воно вже підпадає під поняття «забруднююча речовина». У цьому плані набагато більш реалістична формулювання, де в якості одного з видів шкідливого впливу на навколишнє природне середовище названий «скидання забруднюючих речовин у поверхневі і підземні водні об'єкти».

Зустрічаються в різних нормативних правових актах поняття «системи каналізації населених пунктів», «системи комунальної каналізації», «Системи центрального гарячого водовідведення (каналізації)» за своїм змістом ідентичні і в даній роботі будуть використовуватися як синоніми.

2. ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ СИСТЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ВПЛИВУ НА ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА ВОДОВІДВЕДЕННЯ

2.1. Правові підстави забору (вилучення) водних ресурсів, скидання стічних вод, розміщення та знешкодження осаду стічних вод

Правові підстави забору (вилучення) водних ресурсів для цілей питного водопостачання.

В даний час правове регулювання забору (вилучення) водних ресурсів для цілей питного водопостачання з поверхневих водних об'єктів здійснюється, в основному, водним кодексом України, а з підземних водних об'єктів - Законом про надра. В законі «Про водопостачання та водовідведення» прямо говориться про те, що забір води з водного об'єкта і скидання стічних вод у водний об'єкт регулюються водним законодавством [7].

Поверхневі водні об'єкти.

Водний кодекс України визначає підстави надання водних об'єктів у користування для забору (вилучення) водних ресурсів з поверхневих водних об'єктів, зміст договору водокористування (в тому числі обсяг допустимого забору (вилучення) водних ресурсів), відповідальність сторін договору водокористування, питання резервування джерел питного водопостачання та інші питання, пов'язані з забором (вилученням) водних ресурсів з поверхневих водних об'єктів, в тому числі для цілей питного водопостачання.

Згідно законодавства для цілей питного та господарсько-побутового водопостачання повинні використовуватися захищені від забруднення і засмічення поверхневі водні об'єкти і підземні водні об'єкти, придатність яких для зазначених цілей визначається на підставі санітарно-епідеміологічних висновків.

Слід звернути увагу, що відповідно до законодавства водокористувачем визнається фізична особа або юридична особа, яким надано право користування водним об'єктом. При цьому розрізняють 3-ри види водокористування за способом використання водних об'єктів:

1) водокористування з забором (вилученням) водних ресурсів з водних об'єктів за умови повернення води в водні об'єкти;

2) водокористування з забором (вилученням) водних ресурсів з водних об'єктів без повернення води в водні об'єкти;

3) водокористування без забору (вилучення) водних ресурсів з водних об'єктів.

Цікавим є питання про те, до якого з трьох видів водокористування за способом використання водних об'єктів належить забір (вилучення) водних ресурсів для цілей питного водопостачання. На перший погляд, в даному випадку здійснюється водокористування з забором (вилученням) водних ресурсів з водних об'єктів без повернення води в водні об'єкти (так як відбувається споживання забраної води). З іншого боку, велика частина забраної води після вилучення з неї корисних властивостей в кінцевому підсумку потрапляє (скидається) також в водний об'єкт. Однак, відповідно до законодавства скидання стічних вод і (або) дренажних вод у водні об'єкти, розташовані в межах зон санітарної охорони джерел питного та господарсько-побутового водопостачання, забороняється.

Таким чином, навіть якщо визнавати, що заборона для цілей питного водопостачання вода знову потрапляє у водний об'єкт, це повинен бути вже інший водний об'єкт, який не є джерелом питного водопостачання. Отже, забір (вилучення) водних ресурсів для цілей питного водопостачання відноситься до водокористування з забором (вилученням) водних ресурсів з водних об'єктів без повернення води в водні об'єкти.

У роботах деяких авторів зустрічається поняття «вторинний водокористувач» [12]. Дане поняття, однак, чинним законодавством України не закріплено. У ст. 24 Водного кодексу Української РСР 1972 року, що розділяв первинне і вторинне водокористування, говорилося, що особи, яким водні об'єкти надані у відособлене користування - первинні водокористувачі, у встановлених законодавством випадках мають право дозволяти іншим підприємствам, організаціям, установам і громадянам вторинне водокористування за погодженням з органами по регулюванню використанню та охороні вод.

В. В. Петрунін, наприклад, відносить до вторинних водокористувачів, зокрема, організації та підприємців, які отримують водопостачання через систему ЖКХ [5]. Однак в даний час поняття «водокористувач» коректно застосовувати

тільки до «фізичних або юридичних осіб, яким надано право користування водним об'єктом». Застосування поняття «вторинний водокористувач» можливо лише із застереженням «по суті». При цьому законодавство хоч і фактично говорить про «вторинне водокористування», закріплюючи норми про передачу прав і обов'язків за договором водокористування іншій особі, але саме таке поняття водний кодекс не містить.

В даний час стосовно до осіб, що споживають воду з систем водопостачання, законодавство використовує поняття «водоспоживання», а самих користувачів іменує «водоспоживачами».

ВК України закріплює 3 способи виникнення права користування водними об'єктами: на підставі договорів водокористування, на підставі рішень про надання водних об'єктів у користування, без укладення договору водокористування або прийняття рішення про надання водного об'єкта в користування. Відповідно до ВК України для забору (вилучення) водних ресурсів з поверхневих водних об'єктів, водні об'єкти, що знаходяться у державній власності, власності суб'єктів України, власності муніципальних утворень, надаються в користування на підставі договорів водокористування. Більшість авторів справедливо відзначають, що перетворення договору водокористування з другорядного в основний спосіб регулювання є однією з тенденцій розвитку водного права [6]. Можна, можливо виділити такі основні риси договору водокористування: до договору водокористування застосовуються положення про оренду, – передбачені законодавством, якщо інше не встановлено ВК України і не суперечить суті договору водокористування; договір водокористування визнається укладеним з моменту його реєстрації в державному водному реєстрі; граничний термін надання водних об'єктів у користування на підставі – договору водокористування не може становити більше ніж двадцять років.

Порядок укладення договору водокористування закріплений ВК України і Постановою Уряду «Про підготовку і укладення договору водокористування». Яких-небудь особливостей надання водних об'єктів у користування на підставі договору водокористування для організацій водокористування не передбачено.

Незважаючи на те, що більшість джерел питного водопостачання знаходиться у державній власності, стороною договору водокористування з боку власника, як правило, є органи державної влади, так як відповідно до ВК України повноваження з надання водних об'єктів або їх частин, що перебувають у державній власності і розташованих на територіях суб'єктів України, в користування на підставі договорів водокористування, рішень про надання водних об'єктів у користування передаються органам державної влади, винятком є водойми, які повністю розташовані на територіях відповідних суб'єктів і використання водних ресурсів яких здійснюється для забезпечення питного і господарсько-побутового водопостачання двох і більше суб'єктів. Також необхідно звернути увагу на актуальну для діяльності організацій водопостачання норму, згідно з якою при експлуатації водогосподарської системи забороняється проводити забір (вилучення) водних ресурсів з водного об'єкта в обсязі, яке здійснює негативний вплив на водний об'єкт. При цьому обсяг допустимого забору (вилучення) водних ресурсів повинен міститися в договорі водокористування, який встановлюється з урахуванням ліміту забору (вилучення) водних ресурсів з водного об'єкта. Згідно ВК України ліміти встановлюються схемами комплексного використання і охорони водних об'єктів.

Підземні водні об'єкти.

Згідно ВК України:

- фізичні особи, юридичні особи набувають право користування— підземними водними об'єктами на підставах та в порядку, які встановлені законодавством про надра;
- право користування підземними водними об'єктами припиняється з — підстав і в порядку, які встановлені законодавством про надра;
- порядок використання підземних водних об'єктів для цілей питного та — господарсько-побутового водопостачання встановлюється законодавством про надра.

В даний час підстави виникнення права користування підземними водними об'єктами встановлені в Законі про надра, згідно з яким для цілей видобутку підземних вод, використовуваних для питного водопостачання населення,

підставою виникнення права користування ділянками надр є рішення комісії, яка створюється державним органом управління державним фондом надр і до складу якої включаються також представники органу виконавчої влади відповідного регіону для розгляду заявок про надання права користування ділянками надр.

Також згідно з цим законодавством право користування ділянкою або ділянками надр, набуте юридичною особою в установленому порядку, не може бути передано третім особам, в тому числі в порядку переуступки прав, встановленим цивільним законодавством, за винятком випадків, передбачених Законом про надра або іншими державними законами.

Відповідно до Закону про надра надання надр у користування (в тому числі для цілей питного та господарсько-побутового водопостачання) оформляється спеціальним державним дозволом у вигляді ліцензії. Також допускається можливість укладення між уповноваженими на те органами державної влади та користувачем надр договору, який встановлює умови користування ділянкою надр, а також зобов'язання сторін щодо виконання зазначеного договору.

Згідно Закону про надра, Положення про порядок ліцензування користування надрами, затвердженого Постановою Верховної Ради України, надання ліцензій на право користування надрами здійснюється шляхом проведення конкурсів і аукціонів. Однак при цьому аукціонна система надання ліцензії на право розробки родовищ питних підземних вод не допускається. Слід звернути увагу на деякі особливості правового статусу джерел питного водопостачання:

а) ВК України в числі принципів, на яких ґрунтується водне законодавство і видані відповідно до нього нормативно-правові акти, називає «пріоритет використання водних об'єктів для цілей питного та господарсько-побутового водопостачання перед іншими цілями їх використання. Надання їх у користування для інших цілей допускається тільки при наявності достатніх водних ресурсів. Слід погодитися з А. В. Мазуровою, який називає даний принцип специфічним, невідомим іншим галузям законодавства, обумовленим відносною самостійністю водного законодавства від інших галузей законодавства.

б) Відповідно до ВК України водокористувач за згодою виконавчого органу державної влади або органу місцевого самоврядування має право передавати свої права та обов'язки за договором водокористування іншій особі, за винятком прав і обов'язків за договором водокористування в частині забору (вилучення) водних ресурсів з поверхневих водних об'єктів для цілей питного та господарсько-побутового водоснабження.

в) Установлюється особливий правовий режим використання земельних ділянок та інших об'єктів нерухомості, розташованих в межах водоохоронних зон та зон спеціальної охорони джерел питного водопостачання.

г) Для водних об'єктів, що використовуються для цілей питного та господарсько-побутового водопостачання, встановлюються зони санітарної охорони відповідно до законодавства про санітарно-епідеміологічне благополуччя населення.

д) У водні об'єкти, розташовані в межах зон санітарної охорони джерел питного та господарсько-побутового водопостачання, скидання стічних вод і (або) дренажних вод забороняється.

Слід також зазначити, що за ВК України на територіях, на яких відсутні поверхневі водні об'єкти, але є достатні ресурси підземних вод, придатних для цілей питного та господарсько-побутового водопостачання, використання підземних вод для цілей, не пов'язаних з питним і господарсько-побутовим водопостачанням допускається у виняткових випадках. Необхідно звернути увагу, що пріоритет використання водних об'єктів для цілей питного та господарсько-побутового водопостачання встановлювався і раніше.

Правові підстави скидання стічних вод у водні об'єкти, розміщення та знешкодження осаду стічних вод.

Основними нормативно-правовими актами, що регулюють питання впливу на природне середовище при здійсненні скидання стічних вод у водні об'єкти, розміщення та знешкодження осаду стічних вод, є закон «Про охорону навколишнього середовища», ВК України, закон «Про відходи виробництва та споживання», закон «Про охорону атмосферного повітря».

Згідно вже згаданої вище норми закону «Про водопостачання та водовідведення» скидання стічних вод у водний об'єкт регулюються водним законодавством (що, як уже зазначалося, є не зовсім коректним).

Правові підстави скидання стічних вод у водні об'єкти.

а) Створення права користування поверхневими водними об'єктами для цілей скидання стічних вод.

Скидання стічних вод у водний об'єкт є одним з видів водокористування. Згідно ВК України водні об'єкти використовуються в тому числі для цілей скидання стічних вод. За способом використання водних об'єктів скидання стічних вод є, безумовно, водокористуванням без забору (вилучення) водних ресурсів з водних об'єктів.

Згідно ВК України водні об'єкти, що знаходяться у державній власності, власності муніципальних утворень, надаються в користування для скидання стічних вод на підставі рішень про надання водних об'єктів у користування. Відповідно до ВК України рішення про надання водного об'єкта в користування має містити відомості про водокористувачів, мету, види, умови використання водного об'єкта, відомості по водному об'єкті, в тому числі опис меж водного об'єкта, в межах яких передбачається здійснювати водокористування, термін водокористування. До рішення про надання водного об'єкта в користування додаються матеріали в графічній формі (у тому числі схеми розміщення гідротехнічних та інших споруд, розташованих на водному об'єкті) і пояснювальна записка до них.

Згідно ВК України рішення про надання водного об'єкта в користування з метою скидання стічних вод і (або) дренажних вод додатково має містити:

- 1) зазначення місця скидання стічних вод і (або) дренажних вод;
- 2) обсяг допустимих скидів стічних вод і (або) дренажних вод;
- 3) вимоги до якості води у водних об'єктах в місцях скидання стічних вод і (або) дренажних вод.

Загальний порядок прийняття рішення про надання водного об'єкта в користування закріплений в ВК України. Правила підготовки і прийняття рішення про надання водного об'єкта в користування затверджені Постановою Уряду.

Згідно із зазначеними Правилами до заяви про надання в користування водного об'єкта для скидання стічних і (або) дренажних вод крім стандартних документів, додається розрахунок і обґрунтування заявленого обсягу скидання стічних і (або) дренажних вод і показників їх якості, відомості про наявність контрольно-вимірювальної апаратури для обліку обсягів та контролю (спостереження) якості зворотних і (або) дренажних вод.

Місце передбачуваного скидання стічних і (або) дренажних вод позначається в графічних матеріалах, які додаються до заяви.

б) Створення права користування підземними водними об'єктами для цілей скидання стічних вод.

Скидання підприємствами стічних вод може здійснюватися і в підземні водні об'єкти (хоча такі випадки на практиці рідкісні). Заборона на скидання стічних вод в підземні водні об'єкти діючими нормативними правовими актами не встановлена. Закон про надра в якості однієї з основних вимог щодо раціонального використання та охорони надр закріплює запобігання забрудненню надр при проведенні робіт, пов'язаних з користуванням надрами, особливо при скиданні стічних вод.

Слід зазначити, що серед видів користування надрами, зазначених в Законі про надра, такий вид надрокористування як «скидання стічних вод» (в якості самостійного виду) не згадано. У певних випадках скидання стічних вод в підземні водні об'єкти може бути віднесений до такого виду надрокористування, як «будівництво та експлуатація підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин» (коли скидання стічних вод в підземні водні об'єкти здійснюється з використанням (експлуатацією підземних споруд). У даній ситуації підприємство згідно Закону про надра повинно буде отримати ліцензію на користування надрами. В інших випадках можна говорити про те, що скидання стічних вод в підземні водні об'єкти формально не буде надрокористуванням і не буде вимагати отримання ліцензії. По суті, в такій ситуації основна вимога до підприємства полягатиме в обов'язковості вживати заходів щодо запобігання забрудненню, засміченню підземних водних об'єктів і виснаженню вод, а також

дотримання встановлених нормативів допустимого впливу на підземні водні об'єкти.

в) Правові підстави скидання стічних вод, що містять забруднюючі речовини, і (або) забруднюють навколишнє середовище теплом та іншими видами фізичних впливів.

Якщо підприємство здійснює скидання стічних вод, що містять забруднюючі речовини (а, як правило, саме так на практиці і відбувається), то відповідно до Закону «Про охорону навколишнього середовища» вона зобов'язана отримати дозвіл на скидання забруднюючих речовин, так як згідно із зазначеною нормою викиди і скиди хімічних речовин, в тому числі радіоактивних, інших речовин і мікроорганізмів в навколишнє середовище в межах встановлених нормативів допустимих викидів і скидів речовин і мікроорганізмів, лімітів на викиди і скиди допускаються на підставі дозволів на скиди або викиди, які видаються органами виконавчої влади, що здійснюють державне управління в галузі охорони навколишнього середовища.

Що стосується скидання стічних вод у водний об'єкт організаціями водопостачання, при якому здійснюється забруднення навколишнього середовища теплом та іншими видами фізичних впливів, то Закон «Про охорону навколишнього середовища» не встановлює вимогу щодо отримання дозволу. Правове регулювання даного питання на сьогоднішній день залишає бажати кращого. Фактично, діє лише норма Закону «Про охорону навколишнього середовища» відповідно до якої нормативи допустимих фізичних впливів на навколишнє середовище встановлюються для кожного джерела такого впливу виходячи з нормативів допустимого антропогенного навантаження на навколишнє середовище, нормативів якості навколишнього середовища і з урахуванням впливу інших джерел фізичних впливів.

Правові основи здійснення розміщення та знешкодження осаду стічних вод.

В результаті очищення стічних вод організаціями водопостачання із застосуванням існуючих на сьогоднішній день методів очищення утворюється осад стічних вод, що є по свій правовій природі відходом, поводження з яким регулюється Законом «Про відходи виробництва та споживання». При цьому з

усіх форм поводження з відходами організації водопостачання здійснюють в основному розміщення осаду стічних вод (зберігання з подальшим захороненням) і (або) його знешкодження (спалювання осаду на спеціалізованих установках - заводах по спалюванню осаду стічних вод).

Згідно Закону «Про охорону навколишнього середовища» з метою запобігання негативного впливу відходів виробництва і споживання на навколишнє середовище встановлюються нормативи утворення відходів виробництва та споживання і ліміти на їх розміщення. Слід розуміти основні відмінності нормативів утворення відходів від лімітів на їх розміщення. Згідно Закону «Про відходи виробництва та споживання» норматив утворення відходів - це встановлена кількість відходів конкретного виду при виробництві одиниці продукції, а ліміт на розміщення відходів - гранично допустима кількість відходів конкретного виду, які дозволяється розміщувати певним способом на встановлений термін в об'єктах розміщення відходів з урахуванням екологічної обстановки на даній території.

За видачу документа про затвердження нормативів утворення відходів і лімітів на їх розміщення сплачується державне мито в розмірах і порядку, що встановлені законодавством України про податки і збори. Нормативні вимоги до розміщення відходів, що утворюються в процесі очищення стічних вод, і відходів, що утворюються в процесі очищення забраної води, є ідентичними. Слід зазначити тільки те, що в процесі очищення стічних вод (на відміну від процесу очищення забраної води) можуть утворюватися відходи не тільки V класу небезпеки (практично безпечні відходи) діяльність по збору, транспортуванню, обробленню, утилізації, знешкодження, розміщення яких ліцензуванню не підлягає, а й відходи I - IV класів небезпеки (надзвичайно небезпечні відходи, високонебезпечні відходи, помірно небезпечні відходи, малонебезпечні відходи), що зумовлює необхідність отримання організаціями водопостачання, що здійснюють розміщення та знешкодження осаду стічних вод, відповідних ліцензій.

2.2. Еколого-правові вимоги до водопідготовки та транспортування води, скидання стічних вод, розміщення та знешкодження осаду стічних вод

Правове регулювання впливу організацій водопостачання на природне середовище при здійсненні водопідготовки та транспортуванні води.

Основними нормативно-правовими актами, що регулюють питання впливу на навколишнє (в тому числі природне) середовище при здійсненні водопідготовки та транспортуванні води є Закон «Про охорону навколишнього середовища», ВК України, Закон «Про відходи виробництва та споживання» та інші нормативні правові акти.

Важливе значення при правовому регулюванні діяльності організацій водопостачання мають нормативно-правові вимоги, що пред'являються до якості води що подається організаціями водопостачання. Однак, це питання належить до сфери законодавства в галузі забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення, а не законодавства про охорону навколишнього середовища, і, отже, не є предметом дослідження цієї роботи.

Одним з видів діяльності організацій водопостачання, що впливають на природне середовище в процесі водопідготовки та транспортування води, є також розміщення (зберігання та захоронення) відходів, що утворюються в процесі очищення забраної води, при чому можуть утворюватися різні відходи (наприклад, водорості, фізичні предмети, осад і т.д.).

Згідно Закону «Про охорону навколишнього середовища» розміщення відходів виробництва і споживання є одним з видів негативного впливу на навколишнє середовище. Будь-яких спеціальних вимог до розміщення даного виду відходів немає, застосовуються загальні норми Закону «Про охорону навколишнього середовища» і Закону «Про відходи виробництва та споживання». Так, відповідно до Закону «Про охорону навколишнього середовища» відходи виробництва і споживання підлягають збору, накопиченню, утилізації, знешкодженню, транспортуванню, зберіганню та захороненню, умови і способи яких повинні бути безпечними для навколишнього середовища і регулюватися законодавством України. З урахуванням того, що в процесі очищення забраної

води утворюються, як правило, відходи V класу небезпеки (практично безпечні відходи) діяльність по збору, транспортуванню, обробленню, утилізації, знешкодженню, розміщенню таких відходів згідно законодавства ліцензуванню не підлягають.

Встановлено такі нормативні вимоги, пов'язані з охороною земель, надр, ґрунтів при водопідготовці та транспортуванні води.

Вплив організацій водопостачання на такі компоненти природного середовища, як земля, надра і ґрунт виявляється, в основному, при будівництві та експлуатації об'єктів водопостачання та водовідведення (порушення ґрунтового шару, потрапляння стічних вод і забруднюючих речовин в ґрунт і надра і т.д.).

Основні вимоги до охорони земель, надр і ґрунтів закріплені в Законі «Про охорону навколишнього середовища», ЗК України і Законі про надра. Так, згідно Закону «Про охорону навколишнього середовища» землі, надра, ґрунти визнаються об'єктами охорони навколишнього середовища від забруднення, виснаження, деградації, псування, знищення та іншого негативного впливу господарської та іншої діяльності. Відповідно до ЗК України в цілях охорони земель власники земельних ділянок, землекористувачі, землевласники і орендарі земельних ділянок зобов'язані проводити заходи по:

- збереженню ґрунтів і їх родючості;
- захист земель від підтоплення, осушення, ущільнення, забруднення радіоактивними і хімічними речовинами, захаращення відходами виробництва і споживання, забруднення та інших негативних (шкідливих) впливів, в результаті яких відбувається деградація земель;
- ліквідації наслідків забруднення, в тому числі біогенного забруднення, і захаращення земель;
- рекультивації порушених земель, відновлення родючості ґрунтів, своєчасному залученню земель в оборот;
- збереження родючості ґрунтів і їх використання при проведенні робіт, пов'язаних з порушенням земель.

Що стосується нормативних вимог, пов'язаних з охороною надр, то згідно Закону про надра основними вимогами щодо раціонального використання та

охорони надр є, запобігання забрудненню надр при проведенні робіт, пов'язаних з користуванням надрами, захороненні шкідливих речовин і відходів виробництва, скиданні стічних вод, запобігання розміщенню відходів виробництва і споживання на водозбірних площах підземних водних об'єктів і в місцях залягання підземних вод, які використовуються для цілей питного та господарсько-побутового водопостачання або промислового водопостачання або резервування яких здійснено в якості джерел питного та господарсько-побутового водопостачання.

Вимоги природоохоронного законодавства, що пред'являються до скидання стічних вод у водні об'єкти.

Основні вимоги, що пред'являються до скидання стічних вод у водні об'єкти, закріплені, в першу чергу, в ВК України і Закону «Про охорону навколишнього середовища». ВК України закріплює важливий, але, на жаль, в даний час важко реалізований принцип про те, що використання водних об'єктів не повинно негативно впливати на навколишнє середовище. Даний принцип, однак, зберегти необхідно, по крайній мері, в якості мети, до досягнення якої слід прагнути. Зазначений принцип (стосовно скиду стічних вод) розкривається в наступних статтях ВК України.

Відповідно ВК України підтримання поверхневих і підземних вод в стані, що відповідає вимогам законодавства, забезпечується шляхом встановлення і дотримання нормативів допустимого впливу на водні об'єкти. При цьому нормативи допустимого впливу на водні об'єкти розробляються на підставі гранично допустимих концентрацій хімічних речовин, радіоактивних речовин, мікроорганізмів та інших показників якості води у водних об'єктах. Згідно даного кодексу кількість речовин і мікроорганізмів, що містяться в скидах стічних вод у водні об'єкти, не повинно перевищувати встановлені нормативи допустимого впливу на водні об'єкти.

Використання водних об'єктів для цілей скидання стічних вод регулюється ВК України, згідно з яким:

Використання водних об'єктів для цілей скидання стічних вод— здійснюється з дотриманням вимог, передбачених ВК України і законодавством в області охорони навколишнього середовища.

Забороняється скидання стічних вод у водні об'єкти, що містять природні лікувальні ресурси, віднесені до особливо охоронюваних водних об'єктів.

Забороняється скидання стічних вод у водні об'єкти, розташовані в межах зон санітарної охорони джерел питного та господарсько-побутового водопостачання, першої, другої зон округів санітарної (гірничо-санітарної) охорони лікувально-оздоровчих місцевостей і курортів, рибоохоронних зон, рибогосподарських заповідних зон.

Слід зазначити, що відповідно до ВК України скидання стічних вод і (або) дренажних вод може бути обмежений, призупинений або заборонений на підставах та в порядку, які встановлені державними законами. Відповідно до ВК України скидання в водні об'єкти стічних вод, вміст в яких радіоактивних речовин, пестицидів, агрохімікатів та інших небезпечних для здоров'я людини речовин та сполук перевищує нормативи допустимого впливу на водні об'єкти, забороняється.

Також, згідно з ВК України при експлуатації водогосподарської системи (в число яких входять і очисні споруди організацій водопостачання) забороняється:

- здійснювати скидання в водні об'єкти стічних вод, що не зазнали санітарної очистки, знешкодження (виходячи з неприпустимості перевищення нормативів допустимого впливу на водні об'єкти і нормативів гранично допустимих концентрацій шкідливих речовин у водних об'єктах);

- здійснювати скидання в водні об'єкти стічних вод, в яких містяться – збудники інфекційних захворювань, а також шкідливі речовини, для яких не встановлено нормативи гранично допустимих концентрацій.

Закріплена в ВК України і окрема норма, що стосується охорони підземних водних об'єктів. Так, згідно законодавства фізичні особи, юридичні особи, діяльність яких призводить або може мати негативний вплив на стан підземних водних об'єктів, зобов'язані вживати заходів щодо запобігання забруднення, засмічення підземних водних об'єктів і виснаження вод, а також дотримуватися встановлених нормативів допустимого впливу на підземні водні об'єкти. На водозбірних площах підземних водних об'єктів, які використовуються або можуть бути використані для цілей питного та господарсько-побутового водопостачання, не допускається розміщувати місця захоронень відходів виробництва і

споживання, кладовища, скотомогильники та інші об'єкти, що роблять негативний вплив на стан підземних вод.

Цікавим є питання про правове регулювання використання стічних вод для зрошення і добрива земель. На практиці стічні води, що надходять від організацій водопостачання, для зрошення і добрива земель використовуються досить рідко, однак, ймовірність такого використання виключати не можна (особливо це стосується маловодних, посушливих районів півдня України та півострова Крим). Відповідно до ВК України використання стічних вод для зрошення і добрива земель може здійснюватися відповідно до санітарного законодавства, ВК України заборонено використання стічних вод з метою регулювання родючості ґрунтів в межах водоохоронних зон. Для використання підготовлених стічних вод на зрошення і удобрення земель та для здійснення природної біологічної їх доочистки влаштовуються спеціалізовані меліоративні системи - землеробські поля зрошення (ЗПЗ).

Слід зазначити, що за дотриманням вимог, що пред'являються до стічних вод, що скидаються у водні об'єкти (як організаціями водопостачання, так і іншими водокористувачами), здійснюються державний екологічний нагляд, виробничий і громадський контроль в галузі охорони навколишнього середовища відповідно до норм Закону «Про охорону навколишнього середовища».

2.3. Методи економічного регулювання впливу на природне середовище при здійсненні діяльності з водопостачання, водовідведення, скидання стічних вод, розміщення та знешкодження осаду стічних вод

Екологічні платежі, що сплачуються організаціями водопостачання при здійсненні водопостачання.

Визначення поняття «екологічний платіж» в чинному законодавстві України немає, хоча саме це поняття зустрічається як в деяких діючих нормативних правових актах (в тому числі прийнятих останнім часом), так і в правовій доктрині. Як правило, під екологічними платежами автори розуміють тільки «платежі за природокористування», відокремлюючи їх від платежів за негативний вплив на навколишнє середовище. Звісно ж, що доцільніше говорити про збірне

поняття «екологічні платежі», що включає в себе як платежі за негативний вплив на навколишнє середовище, так і інші платежі, сплата яких пов'язана з природокористуванням (наприклад, плата за договором водокористування, водний податок, земельний податок і т.д.).

Екологічні платежі, що вносяться організаціями водопостачання при заборі (вилучення) водних ресурсів для цілей питного водопостачання.

Відповідно до ВК України водне законодавство і видані відповідно до нього нормативно-правові акти ґрунтуються, в тому числі, на принципі платності використання водних об'єктів. Користування водними об'єктами здійснюється за плату, за винятком випадків, встановлених законодавством. Необхідність внесення плати за користування водним об'єктом при заборі (вилучення) водних ресурсів для цілей питного водопостачання також ґрунтується на тому, що водні об'єкти надаються в користування на підставі договору водокористування, який згідно з ВК України є платним.

Що стосується екологічних платежів, що сплачуються при заборі (вилучення) водних ресурсів для цілей питного водопостачання з підземних водних об'єктів, а також для водокористувачів, які здійснюють використання водних об'єктів на підставі рішень Уряду України або рішень органів виконавчої влади або ліцензій на водокористування і договорів користування водними об'єктами, відповідно прийнятих, виданих і укладених до введення в дію ВК України.

Таким чином, на сьогоднішній день при заборі (вилучення) водних ресурсів для цілей питного водопостачання організації водопостачання сплачують або водний податок, або плату за користування водним об'єктом (за договором водокористування). Правове регулювання зазначених платежів у відношенні організацій водопостачання має певні особливості, тому дане питання доцільно розглянути досить докладно.

Водний податок.

За ПК України платниками податків водного податку визнаються організації та фізичні особи, які здійснюють спеціальне і (або) особливе водокористування відповідно до законодавства. Відповідно до ПК України не

визнаються платниками водного податку організації та фізичні особи, які здійснюють водокористування на підставі договорів водокористування чи рішень про надання водних об'єктів у користування, відповідно укладених і прийнятих після введення в дію ВК України.

При визначенні податкової бази по забору води необхідно враховувати, що при заборі та транспортуванні води відбуваються великі втрати водних ресурсів. У ПК України не міститься положень про зменшення податкової бази по водному податку на обсяг втрат води при її заборі і (або) подальшому розподілі. З метою сплати водного податку враховуються обсяги забраної, а не отриманої абонентами води. Таким чином, стягування плати проводиться за весь обсяг забраної води, включаючи її втрати при заборі та транспортуванні (даний висновок стосується і плати за договором водокористування).

Екологічні платежі, що вносяться організаціями водопостачання при водопідготовці і транспортуванні води.

Визначення того, який екологічний платіж повинен бути сплачений організацією водопостачання при впливі на навколишнє середовище в процесі водопідготовки та транспортування води, залежить як від конкретного виду діяльності організації водопостачання, так і від того, на який компонент природного середовища здійснюється вплив. Так, при розміщенні відходів, що утворюються в процесі очищення забраної води, організація водопостачання вносить плату за негативний вплив на навколишнє середовище відповідно до Закону «Про охорону навколишнього середовища». У процесі здійснення водопідготовки та транспортування води організації водопостачання, як правило, надрокористування не здійснюють і, отже, платежі при користуванні надрами (передбачені Законом про надра) не сплачують. Однак, в разі, якщо організація водопостачання все-таки здійснює надрокористування (наприклад, при будівництві та експлуатації мереж, колекторів глибокого закладення), то вона зобов'язана отримати ліцензію на користування надрами і вносити відповідні платежі за користування надрами, передбачені Законом про надра.

Слід, однак, відзначити, що згідно Закону про надра ділянки надр, що використовуються для будівництва та експлуатації підземних споруд місцевого та

регіонального значення, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин (об'єкти водопостачання і водовідведення якраз і є такими спорудами) відносяться до ділянок надр місцевого значення, встановлення порядку користування якими відповідно до Закону про надра належить до повноважень органів державної влади. Таким чином, може бути встановлений свій, особливий порядок використання надр з метою будівництва та експлуатації підземних об'єктів водопостачання і водовідведення (наприклад, без обов'язкового отримання ліцензії та внесення відповідних платежів).

Вплив організацій водопостачання на надра і ґрунт може проявлятися у вигляді забруднення надр, ґрунтів (в тому числі і без здійснення надро- і землекористування) (наприклад, при попаданні хімічних реагентів, стічних вод у ґрунт і надра і т.д.). Однак, на сьогоднішній день, не дивлячись на те, що забруднення надр, ґрунтів є одним з видів негативного впливу на навколишнє середовище, порядок плати за негативний вплив на них не встановлено. Фактично, єдиним платежем, який може бути сплачений при негативному впливі на надра і ґрунт - це компенсація шкоди за відповідними методиками (при наявності відповідних підстав).

У разі, якщо організація водопостачання в процесі здійснення очистки забраної води, подачі питної води і відведення стічних вод на очисні споруди здійснює використання землі, то, згідно ЗК України вона сплачує або земельний податок, або орендну плату.

Екологічні платежі, що сплачуються організаціями водопостачання при скиданні стічних вод у водні об'єкти.

Як вже говорилося вище, згідно ВК України водне законодавство і видані відповідно до нього нормативно-правові акти ґрунтуються, в тому числі, на принципі платності використання водних об'єктів. Користування водними об'єктами здійснюється за плату, за винятком випадків, встановлених законодавством. Однак, на відміну від забору (вилучення) водних ресурсів, здійснюваного на підставі платного договору водокористування, в законодавстві немає чіткої відповіді на питання, чи є платним надання водного об'єкта в користування на підставі рішення про надання водного об'єкта в користування.

Основним екологічним платежем, що сплачуються організаціями водопостачання при скиданні стічних вод у водні об'єкти (як поверхневі, так і підземні), є, безумовно, плата за негативний вплив на навколишнє середовище (за скидання забруднюючих речовин у поверхневі водні об'єкти, підземні водні об'єкти і на водозбірні площі). Закон «Про водопостачання та водовідведення» встановлює деякі особливості обчислення і сплати за негативний вплив на навколишнє середовище стосовно організацій водопостачання: при обчисленні і сплаті за негативний вплив на навколишнє середовище (скиди забруднюючих речовин, інших речовин і мікроорганізмів в поверхневі водні об'єкти, підземні водні об'єкти і на водозбірні площі) не враховуються обсяг і маса речовин і мікроорганізмів, які надійшли в централізовану систему водовідведення від абонентів і враховані в складі плати абонентів за негативний вплив на навколишнє середовище.

Організації водопостачання у відповідних випадках повинні також вносити плату за забруднення навколишнього середовища шумом, теплом, електромагнітними, іонізуючими і іншими видами фізичних впливів. Однак, якщо стосовно порядку здійснення такої плати можна сказати, що законодавчо на сьогоднішній день не встановлені нормативи плати за забруднення навколишнього середовища шумом, теплом, електромагнітними, іонізуючими і іншими видами фізичних впливів, що робить в даний час стягування зазначеної плати неможливим.

Порядок сплати за негативний вплив на навколишнє середовище при скиданні забруднюючих речовин у водні об'єкти передбачає встановлення двох видів базових нормативів плати:

- а) за скиди забруднюючих речовин у межах допустимих нормативів;
- б) за скиди забруднюючих речовин у межах встановлених лімітів (тимчасово узгоджених нормативів).

Основні положення полягають в наступному:

Плата за забруднення водних об'єктів в розмірах, що не перевищують встановлені водокористувачеві гранично допустимі нормативи скидів

забруднюючих речовин, визначається шляхом множення відповідних ставок плати за величину скидів.

Плата за забруднення водних об'єктів в межах лімітів визначається—множенням відповідних ставок плати на різницю між лімітними і гранично допустимими скидами забруднюючих речовин.

Плата за понадлімітне забруднення водних об'єктів визначається – шляхом множення відповідних ставок плати за забруднення в межах встановлених лімітів на величину перевищення фактичної маси скидів забруднюючих речовин над встановленими лімітами і множення цих сум на п'ятикратний підвищуючий коефіцієнт.

У разі відсутності у водокористувача оформленого в установленому – порядку дозволу на скидання забруднюючих речовин вся маса забруднюючих речовин враховується як понадлімітна.

Платежі за гранично допустимі скиди забруднюючих речовин—здійснюються за рахунок собівартості, а платежі за їх перевищення - за рахунок прибутку, що залишається в розпорядженні водокористувача.

Слід зазначити, що і при розміщенні (зберіганні, похованні) осаду стічних вод, і при його спалюванні організації водопостачання вносять плату за негативний вплив на навколишнє середовище відповідно за розміщення відходів виробництва та споживання або за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин.

3. ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙ ВОДОПРОВІДНО-КАНАЛІЗАЦІЙНОГО ГОСПОДАРСТВА ЗА ПОРУШЕННЯ ПРИРОДООХОРОННОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА ВОДОВІДВЕДЕННЯ

Як справедливо відзначається Д. О. Сіваковим (одним з авторів, які досліджували питання про юридичну відповідальність стосовно до порушень природоохоронного, в першу чергу, водного законодавства), зміст юридичної відповідальності, її цілі і сутність складні і різноманітні. З одного боку, це покарання (кара) за вчинене правопорушення, з іншого - лише загроза його застосування. В останньому випадку вона застерігає водокористувачів від вчинення неправомірних дій, що має велике виховне, профілактичне значення. У матеріальній своїй формі юридична відповідальність, як прийнято вважати, виражається у виконанні правопорушником додаткового обов'язку по відношенню до тієї, яка ним не здійснена [21].

На сьогоднішній день будь-які суттєві правові особливості залучення організацій водопостачання до юридичної відповідальності за недотримання природоохоронного законодавства в порівнянні з іншими водокористувачами відсутні. Даний підхід не можна назвати справедливим, так як істинними, справжніми винуватцями забруднення водних об'єктів специфічним забруднюючими речовинами є абоненти організацій водопостачання - виробники забруднюючих речовин, в першу чергу - промислові підприємства.

Слід лише зазначити, що в процесі діяльності організації з водопостачання та водовідведення можуть залучатися до цивільно-правової та адміністративної відповідальності, а працівники організацій - до адміністративної, кримінальної відповідальності, відповідальності діючого законодавства. Крім того, окрему увагу вимагає такий захід, як обмеження, призупинення або припинення діяльності організацій водопостачання.

Загальні принципи, правові підстави залучення організацій водопостачання і їх працівників до відповідальності на всіх етапах діяльності організацій з водопостачання та водовідведення, в загальному, ідентичні, тому дане питання буде досліджений стосовно одночасно і до водопостачання, і до водовідведення. Основною нормою, що стосується даної відповідальності організацій в процесі

діяльності з водопостачання та водовідведення, є закон «Про охорону навколишнього середовища», згідно з яким за порушення законодавства в галузі охорони навколишнього середовища встановлюється майнова, дисциплінарна, адміністративна та кримінальна відповідальність відповідно до законодавства. З урахуванням того, що найбільша кількість порушень природоохоронного законодавства, що здійснюються організаціями водопостачання, відбувається щодо водних об'єктів, слід зазначити, що особи, винні в порушенні водного законодавства, несуть – адміністративну, кримінальну відповідальність відповідно до законодавства. Залучення до відповідальності за порушення водного законодавства не звільняє винних осіб від обов'язку усунути допущене порушення і відшкодувати заподіяну ними шкоду.

На практиці, на стадії водопостачання організації, в основному, можуть нести відповідальність за порушення обсягу допустимого забору (вилучення) водних ресурсів, а на стадії водовідведення - за наднормативний скид забруднюючих речовин.

Зважаючи на відсутність доцільності констатуючого опису питання про притягнення організацій водопостачання і їх працівників до юридичної відповідальності за недотримання природоохоронного законодавства, необхідно зупинитися лише на деяких правових проблемах і окремих питаннях, які потребують більш уважного вивчення:

а) Відповідальність організацій водопостачання за порушення природоохоронного законодавства в процесі діяльності з водопостачання та водовідведення може впливати з різних нормативних правових актів. Ключовою ознакою віднесення норми до природоохоронного законодавства є її об'єкт регулювання - суспільні відносини у сфері охорони природного середовища. При цьому самі норми можуть міститися в різних нормативних правових актах - закони «Про охорону навколишнього середовища», «Земельний кодекс», «Про надра», «Про відходи виробництва та споживання» і т.д.

б) У випадку договорів водокористування, слід зазначити, що сторони договору водокористування несуть відповідальність за невиконання або неналежне виконання своїх зобов'язань за договором водокористування відповідно до цивільного законодавства [17].

в) Адміністративно-правова відповідальність організацій водопостачання і їх працівників за порушення природоохоронного законодавства в процесі діяльності з водопостачання та водовідведення настає, в основному, відповідно до норм законодавства про адміністративні правопорушення «Адміністративні правопорушення в галузі охорони навколишнього середовища і природокористування». Необхідно звернути увагу також на адміністративне правопорушення по самовільному зайнятті водного об'єкта або його частини, або використання їх без документів, на підставі яких виникає право користування водним об'єктом або його частиною, або водокористування з порушенням його умов.

г) Працівники організацій водопостачання можуть залучатися до адміністративно-правової відповідальності як посадові особи в тих випадках, коли відповідною статтею передбачена відповідальність посадових осіб.

д) Окремо слід зупинитися на вивченні питання про те, чи може в розглянутих випадках адміністративна відповідальність встановлюватися також законами суб'єктів про адміністративні правопорушення. Суб'єкти вправі своїми законами про адміністративні правопорушення встановлювати адміністративну відповідальність за порушення законів та інших нормативних правових актів в сфері природокористування, охорони навколишнього середовища і забезпечення екологічної безпеки, в тому числі при заборі (вилученні) водних ресурсів.

е) У процесі діяльності організацій з водопостачання та водовідведення її працівники можуть нести кримінальну відповідальність за вчинення злочинів, передбачених кримінальним кодексом України за «Екологічні злочини».

ж) Що стосується обмеження, призупинення або припинення діяльності організацій водопостачання, то слід зазначити таке.

Можливість обмеження, призупинення або припинення діяльності осіб, що здійснюється з порушенням законодавства в галузі охорони навколишнього середовища, передбачена законодавством «Про охорону навколишнього середовища», згідно з яким такі заходи впливу можливі при порушенні вимог, передбачених главою VII закону. Згідно закону «Про охорону навколишнього середовища» вимоги про обмеження, про призупинення або про припинення діяльності юридичних і фізичних осіб, що здійснюється з порушенням законодавства в галузі охорони навколишнього середовища, розглядаються судом або арбітражним судом. Право на звернення до суду з такими вимогами надано,

органам державної влади України у сфері відносин, пов'язаних з охороною навколишнього середовища, громадським та іншим некомерційним об'єднанням, які здійснюють діяльність в галузі охорони навколишнього середовища.

Як справедливо відзначається в правовій доктрині, призупинення діяльності, здійснюваної з порушенням природоохоронних вимог, судом може мати місце у випадках, коли існує реальна можливість її змінити, в результаті чого шкідливість буде виключена. Припинення ж діяльності настає тоді, коли незалежно від об'єктивних чи суб'єктивних причин можливість виключити шкідливість відсутня.

Питання про правову природу таких заходів впливу як обмеження, призупинення або припинення діяльності осіб, що здійснюється з порушенням законодавства в галузі охорони навколишнього середовища, досліджувався рядом авторів. Наприклад, О. А. Зінов'єва зазначає, що зазначені заходи розглядалися в правовій доктрині і як різновид цивільно-правової відповідальності, що попереджає заподіяння шкоди, і в якості самостійного виду природоохоронної відповідальності, яка має особливий порядок виникнення і спосіб реалізації, свої принципи і специфічні прийоми регулювання суспільних відносин. В кінцевому підсумку можна зробити висновок про те, що примусове припинення, обмеження і припинення права спеціального природокористування, а також екологічно шкідливої діяльності є заходами впливу, закріпленими в нормах природно-ресурсного й екологічного права, за порушення в галузі природокористування і охорони навколишнього середовища. Застосування цих заходів впливу до особи, яка вчинила правопорушення, є відповідальність, яка зобов'язує правопорушника зазнавати несприятливих наслідків.

Необхідно відзначити, що такі заходи впливу, як обмеження, призупинення або припинення діяльності (так само як і адміністративне призупинення діяльності) навряд чи можуть бути застосовані до організацій водопостачання на практиці, так як це може спричинити за собою виникнення загрози життєдіяльності того чи іншого населеного пункту. Але навіть якщо суд визнає зазначені заходи необхідними, вони будуть застосовані у відношенні до не всієї організації водопостачання, а безпосередньо того об'єкта, при будівництві, експлуатації якого були порушені норми закону «Про охорону навколишнього середовища».

4. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СКИДАННЯ СТИЧНИХ ВОД ЧЕРЕЗ ЦЕНТРАЛІЗОВАНІ СИСТЕМИ ВОДОВІДВЕДЕННЯ

Розглянуті в цьому параграфі пропозиції доцільно розділити на 3 групи:

1) Реалізація яких не зажадає значних, «революційних» змін чинного законодавства («еволюційна модель»).

2) Реалізація яких потребують значних, «революційних» змін чинного законодавства, що змінюють традиційну систему відносин між органами державної влади, організаціями водопостачання і абонентами («революційна модель»).

При цьому «еволюційна» і «революційна» моделі виключають одна одну (тобто може бути реалізована або одна, або інша модель). Реалізація одночасно обох моделей створить «перекіс» законодавства в бік надмірного сприяння організаціям водопостачання, що не тільки спричинить обмеження законних інтересів як держави, так і абонентів організацій водопостачання, але і не буде сприяти стимулюванню вдосконалення природоохоронної діяльності самих організацій водопостачання.

3) Реалізація яких необхідна як при «еволюційній», так і при «Революційній» моделях.

Пропозиції, реалізація яких не потребує значних, «Революційних» змін чинного законодавства («еволюційна модель»).

Реалізація пропозицій цієї моделі не дозволить чітко розмежувати відповідальність між організаціями водопостачання і їх абонентами за скидання забруднюючих речовин, але певною мірою зможе врахувати особливу, природоохоронну спрямованість діяльності організацій водопостачання.

а) Необхідно законодавчо (в Законі «Про охорону навколишнього середовища») закріпити норму про часткове звільнення від плати (або зниження плати) за забруднення навколишнього середовища щодо організацій водопостачання, як природокористувачів, які здійснюють природоохоронну діяльність з очищення стічних вод і водночас не здатних вплинути на обсяг і якість забруднюючих речовин, що скидаються в централізовану систему каналізації. В якості альтернативного варіанту можна назвати встановлення для

організацій водопостачання спеціальних, більш м'яких нормативів якості стічних вод що скидаються ними в водні об'єкти.

б) Необхідно прийняття нового Порядку сплати за скидання стічних вод і забруднюючих речовин у системи каналізації населених пунктів, які передбачають: встановлення порядку сплати за скидання стічних вод і забруднюючих речовин у системи каналізації населених пунктів на державному рівні, а не передачу даних повноважень місцевим суб'єктам; закріплення норми про те, що плата за скидання стічних вод і забруднюючих речовин (в тому числі наднормативних) в централізовані системи каналізації повинна стягуватися з усіх абонентів організацій водопостачання; закріплення взаємопов'язаного механізму відповідної зміни плати за скидання стічних вод і забруднюючих речовин у системи каналізації населених пунктів при зміні розміру плати організаціям водопостачання за негативний вплив на водні об'єкти.

в) Необхідно також вирішення проблеми, яка полягає у тому, що на сьогоднішній день нормативи водовідведення (скидання) за складом стічних вод на державному рівні нормативно не закріплені і містять лише досить загальні вимоги про те, що нормативи водоотведення за складом стічних вод встановлюються абоненту органами місцевого самоврядування або уповноваженою ними організацією водопостачання з урахуванням дотримання норм гранично допустимих скидів стічних вод і забруднюючих речовин у водні об'єкти, затверджених для організацій водопостачання природоохоронними органами, забезпечення проектних параметрів очищення стічних вод на очисних спорудах комунальної каналізації, технічної та технологічної можливості очисних споруд каналізації очищати стічні води від конкретних забруднюючих речовин.

Більш детальна регламентація встановлення нормативів абонентам передбачалася Методичними рекомендаціями щодо розрахунку кількості та якості прийнятих стічних вод і забруднюючих речовин у системи каналізації населених пунктів, які не мають статусу нормативного правового акту і не мають юридичної сили.

Таким чином, з метою забезпечення єдиної державної методологічної бази для встановлення нормативів якості стічних вод, що скидаються абонентами, запобігання довільного і різного в різних суб'єктах встановлення даних

нормативів, необхідна наявність обов'язкової для виконання методики (порядку) розрахунку вищевказаних нормативів.

Реалізація всіх вищевказаних пропозицій буде актуальна для тих абонентів організацій водопостачання, які не потрапили під дію Закону «Про водопостачання та водовідведення» (тобто яким не будуть встановлюватися нормативи допустимих скидів абонентів і які не будуть вносити плату за негативний вплив на навколишнє середовище).

Пропозиції, реалізація яких потребує значних, «Революційних» змін чинного законодавства, що змінюють ситуацію традиційну систему відносин між органами державної влади, організаціями водопостачання і абонентами («революційна модель»).

а) Для ефективної реалізації міжнародно-правових принципів «Забруднювач платить» і «попередження забруднення» необхідно існуючу ситуацію змінити наступним чином:

- законодавчо (наприклад, в Законі «Про охорону навколишнього середовища») чітко закріпити принципи «забруднювач платить» і «попередження забруднення»;

- організації водопостачання повинні нести відповідальність і платити за негативний вплив за скид тільки тих забруднюючих речовин, очищення яких передбачена проектною документацією каналізаційних очисних споруд даної організації;

- скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти через централізовані системи водовідведення повинно бути на законодавчому рівні визнано негативним впливом на навколишнє середовище (водні об'єкти). Відповідно абоненти організацій водопостачання повинні бути визнані самостійними забруднювачами водних об'єктів і платниками плати за негативний вплив на водні об'єкти, на абонентів повинна бути поширена можливість застосування еколого-правової відповідальності, в тому числі - обмеження, зупинення чи припинення діяльності осіб, що здійснюється з порушенням законодавства в області охорони навколишнього середовища.

Отже, за своїм статусом абоненти організацій водопостачання фактично повинні стати водокористувачами, але з урахуванням певних особливостей,

обумовлених об'єктивними причинами: наприклад, абонентам не доведеться отримувати рішення про надання водного об'єкта в користування. Відповідно, контроль за скиданням забруднюючих речовин у водні об'єкти через централізовані системи водовідведення повинен стати функцією державного органу виконавчої влади.

Дані зміни повинні привести не тільки до екологізації (чи не мнимої і не часткової) відносин у сфері водопостачання (введення в законодавство в даній сфері деяких еколого-правових норм), а й, надалі, до включення законодавства про водовідведення до складу екологічного законодавства, до наприклад, в якості підгалузі водного законодавства - «законодавства про водовідведення». Звісно ж, що таке включення цілком можливо і допустимо в тому числі з точки зору екологічного і природоресурсного права, яке, за словами М. М. Бринчук, утворює «турбота про забезпечення раціонального природокористування і охорони навколишнього середовища або окремого природного об'єкта, що оформляється конкретними правовими заходами» [24].

Можна припустити, що в тому числі таку можливість і мав на увазі С. А. Боголюбов, кажучи, що «правотворчість в області екології не може бути байдужою до способів вилучення, транспортування, подальшого використання здобутих мінеральних ресурсів, оскільки вони можуть спричинити негативний вплив на навколишнє середовище. Правотворчість в області екології не повинна ігнорувати і повинна мати на увазі подальше використання після вилучення з природного середовища енергоресурсів, але не підкорятися цілям, далеким від охорони природи» [25].

Пропоновані вище зміни якраз і орієнтовані на забезпечення раціонального водокористування та запобігання забрудненню природного середовища (водних об'єктів).

Для реалізації зазначених пропозицій необхідно, в першу чергу, внести зміни в Закон «Про охорону навколишнього середовища». При реалізації даної пропозиції державні органи будуть здійснювати державний контроль в тому числі за скиданням забруднюючих речовин у водні об'єкти через централізовані системи водовідведення. Будь-яке підвищення плати за негативний вплив, адміністративних штрафів тощо стосуватиметься в тому числі «істинних

забруднювачів» - абонентів. Це буде більш ефективно стимулювати абонентів організацій водопостачання до дотримання нормативів водовідведення, так як до абонентів можна буде застосовувати такі серйозні санкції як, наприклад, адміністративну відповідальність (в тому числі адміністративне призупинення діяльності), кримінальну відповідальність працівників, відшкодування шкоди водним об'єктам, обмеження, призупинення або припинення діяльності в рамках закону «Про охорону навколишнього середовища».

Однак, скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти через централізовані системи водовідведення повинно бути визнано негативним впливом на водні об'єкти в першу чергу на рівні закону «Про охорону навколишнього середовища» (з метою виключення неоднозначного тлумачення і можливих колізій).

Також неодмінною умовою ефективного забезпечення раціонального водокористування та запобігання забрудненню водних об'єктів є включення в категорії абонентів, для об'єктів яких встановлюються нормативи допустимих скидів забруднюючих речовин, інших речовин і мікроорганізмів (тобто в категорії абонентів, на які в повній мірі буде поширюватися дія природоохоронних норм закону «Про водопостачання та водовідведення») всіх абонентів, які здійснюють виробничу діяльність і є фактичними забруднювачами водних об'єктів (тобто, по суті, всіх абонентів, за винятком житла, соціально-значущих категорій абонентів (шкіл, дитячих садків, бібліотек, лікарень і т.д.), а також невиробничих об'єктів (Офісів)). Таке категоріювання буде справедливим і врахує чи не кількісні показники (обсяги стічних вод), а якісні (ступінь негативного впливу на водні об'єкти). Абсолютно очевидно, що скинуті, наприклад, 10 куб. м. стічних вод з високою концентрацією забруднюючих речовин нададуть більш значній мірі негативно впливає на водний об'єкт, ніж 200 куб. м. встановленої якості.

Зокрема, потрібне чітке і справедливе розмежування відповідальності між організаціями водопостачання і їх абонентами за скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти через централізовані системи водовідведення, пряме визнання скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти через централізовані системи каналізації негативним впливом на водні об'єкти, поширення на абонентів обов'язкової компенсації шкоди, заподіяної водним об'єктам (в частині

скидання забруднюючих речовин, які не можуть бути очищені організаціями водопостачання), закріплення чіткої норми про те, що організації водопостачання нормуються, вносять плату за негативний вплив на навколишнє середовище і несуть відповідальність за скидання тільки тих забруднюючих речовин, які можуть бути очищені на їх очисних спорудах, вдосконалення системи контролю за складом стічних вод (наприклад, інформація організації водопостачання про порушення абонентом нормативів допустимих скидів абонентів була б підставою для нарахування абоненту плати за негативний вплив на навколишнє середовище в підвищеному розмірі і пред'явлення вимог про відшкодування шкоди), а також інші значні нововведення.

Також вважається за необхідне внесення змін до ВК України з коригуванням визначення поняття «водокористувач», яке необхідно викласти в такій редакції: «водокористувач - фізична особа або юридична особа, яким надано право користування водним об'єктом (безпосередній водокористувач) або особа, здійснює забір (вилучення) водних ресурсів для цілей питного водопостачання або скидання стічних вод через відповідно централізовані системи питного водопостачання або централізовані системи водовідведення (опосередкований водокористувач)».

б) Закон «Про водопостачання та водовідведення» містить також ще один серйозний пробіл і не відповідає на питання про те, хто ж буде нести відповідальність за забруднення водного об'єкта при виникненні ситуації, в якій отримання плати, компенсація шкоди або стягнення штрафу з істинного забруднювача будуть неможливі, наприклад: - якщо на випуску організації водопостачання в водний об'єкт буде виявлено перевищення нормативів допустимих скидів за специфічними забруднюючими речовинами, але при цьому не буде виявлено особу (абонента), що скинув ці речовини в централізовану систему водовідведення;

- якщо особа, що скинула забруднюючі речовини в централізовану систему водовідведення буде встановлена, їй буде нарахована плата за негативний вплив на навколишнє середовище і (або) пред'явлена вимога про відшкодування шкоди, заподіяної водному об'єкту, але відсутня можливість виконання судового акта про стягнення грошових засобів.

При цьому виходить, що на водний об'єкт надано негативний вплив або йому буде завдано шкоди, а внести плату або компенсувати збиток нікому. Ризик цього несе держава, як власник більшості водних об'єктів, що є неприпустимим. Для вирішення зазначених питань і ліквідації прогалин необхідно законодавчо (в законні «Про водопостачання та водовідведення» або окремому законі) закріпити механізм обов'язкового страхування водних об'єктів, що використовуються для цілей скидання стічних вод, з наступними елементами: страхувальник - організація водопостачання, що використовує даний об'єкт для цілей скидання стічних вод; страховик - суб'єкт, який отримав в установленому законодавством порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності (страхова компанія); вигодонабувач - власник водного об'єкта в особі виконавчого органу державної влади або органу місцевого самоврядування, який прийняв рішення про надання водного об'єкта в користування для цілей скидання стічних вод.

Об'єкт страхування - інтереси власника водного об'єкта, який використовується для цілей скидання стічних вод, в збереженні споживчих властивостей водних ресурсів, що містяться у відповідному водному об'єкті. Страхова сума - грошова сума, що відповідає можливим витратам на відновлення водного об'єкта, що розраховується з урахуванням господарської діяльності абонентів страхувальника (використовувані речовини, які здійснюються виробничі процеси і т.д.). Даною сумою обмежується відповідальність страхувальника. Для осіб, які здійснюють скид забруднюючих речовин у водні об'єкти через централізовані системи каналізації (за винятком житлового фонду) повинна встановлюватися спеціальна надбавка до тарифу на водовідведення (за рахунок неї організація водопостачання страхує водний об'єкт). Грошові кошти, отримані вигодонабувачем (як правило, державою) за договорами страхування, можуть бути використані виключно для цілей відновлення постраждалого водного об'єкта. Використання водних об'єктів для цілей скидання стічних вод при відсутності страхового захисту даних об'єктів не повинно допускатися.

ВИСНОВОК

У даній роботі були досліджені питання правового регулювання впливу на природне середовище в процесі діяльності організацій з водопостачання та водовідведення, вироблені пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства у сфері водопостачання.

В результаті дослідження були зроблені наступні висновки:

1) Природокористування, здійснюване організаціями водопостачання в процесі діяльності з водопостачання та водовідведення, має відмінні риси і в більшості випадків носить природоохоронний характер, обумовлений в першу чергу спрямованістю діяльності організацій водопостачання на зниження негативного впливу на природне середовище забруднюючих речовин, що містяться в стічних водах, що приймаються від абонентів. Даний природоохоронний характер проявляється в першу чергу на стадії водовідведення, коли організації водопостачання приймають в централізовану систему водовідведення стічні води і очищають їх перед скиданням в водний об'єкт. Зазначені обставини зумовлюють необхідність особливого правового регулювання природокористування організацій водопостачання в процесі діяльності з водопостачання та водовідведення.

Певні особливості правового регулювання діяльності організацій водопостачання існують при заборі (вилучення) водних ресурсів для цілей питного водопостачання. Зокрема, передбачена знижена ставка плати за забір (вилучення) водних ресурсів для цілей водопостачання населення (це стосується як водного податку, так і плати за договором водокористування). Крім того, при заборі водних ресурсів в зазначених цілях відсутні фінансові санкції за понадлімітний забір води.

2) Правове регулювання впливу на природне середовище в процесі діяльності організацій водопостачання з водопостачання та водовідведення на сьогоднішній день є досить повним, але не у всіх випадках абсолютно коректним (особливо це стосується правового регулювання при впливі організацій водопостачання на водні об'єкти).

Основним недоліком існуючого правового регулювання слід назвати відсутність повного, чіткого і справедливого розмежування відповідальності між організаціями водопостачання і їх абонентами за забруднення водних об'єктів, відсутність законодавчого закріплення і нереалізованість на практиці міжнародно-правових принципів «Забруднювач платить» і «попередження забруднення».

3) Чи доцільно вжиття заходів щодо вдосконалення економічного регулювання в області охорони навколишнього середовища, зокрема закріплення обов'язковості цільового використання на природоохоронні заходи коштів, отриманих у вигляді плати за негативний вплив на навколишнє середовище, відшкодування шкоди навколишньому середовищу.

4) Необхідно комплексне вдосконалення чинного законодавства в сфері правового регулювання впливу на природне середовище в процесі діяльності організацій з водопостачання і водовідведення, а також зміни, що сприяють підвищенню ефективності охорони природного середовища в цілому.

Пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства сформульовані в роботі для обох стадій діяльності організацій водопостачання, проте найбільшу кількість правових проблем, а, отже, і пропозицій є стосовно водовідведення, зокрема - скидання стічних вод у водні об'єкти (так як саме на цій стадії виявляється саме значний вплив на природне середовище, причому не тільки за участю самих організацій водопостачання, але і їх численних абонентів - «істинних забруднювачів»). В якості основних заходів щодо зміни чинного законодавства можна назвати наступні пропозиції:

– законодавче закріплення норм про встановлення для організацій водопостачання плати за негативний вплив на навколишнє середовище в зниженому розмірі, затвердження на державному рівні порядку сплати за скидання стічних вод і забруднюючих речовин в централізовані системи каналізації, закріплення взаємопов'язаного механізму відповідної зміни плати за вказані скидання абонентів при зміні розміру плати організацій водопостачання за негативний вплив на водні об'єкти («еволюційна модель»);

– законодавче закріплення і повна реалізація міжнародно-правових принципів «забруднювач платить» і «попередження забруднення», чітко і

справедливе розмежування відповідальності за скидання забруднюючих речовин між організаціями водопостачання і їх абонентами, для чого необхідно на законодавчому рівні визнати скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти через централізовані системи водовідведення негативним впливом на водні об'єкти, передбачити можливість застосування еколого-правової відповідальності та державного контролю за скиданням стічних вод у відношенні абонентів, встановити відповідальність організацій водопостачання за негативний вплив при скиданні тільки тих забруднюючих речовин, очистка яких передбачена очисними спорудами даної організації водопостачання, введення механізму страхування водних об'єктів («революційна модель», яка, безумовно, є пріоритетною).

5) Необхідно вирішення актуальної для багатьох водокористувачів проблеми, пов'язаної з існуючою на сьогоднішній день некоректною системою нормування якості стічних вод, що скидаються у водні об'єкти, на підставі гранично допустимих концентрацій хімічних речовин,

Дані заходи повинні сприяти підвищенню ефективності діяльності організацій водопостачання, що є за своєю спрямованістю природоохоронною діяльністю, а також (що, загалом-то, найголовніше) допоможе реалізувати конституційне право громадян на сприятливе навколишнє середовище, вирішити проблеми із забезпеченням питною водою, а, значить, і з поліпшенням якості і збільшенням тривалості найбільшої цінності на землі - людського життя.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Алексеев Л. С. Контроль качества воды: Водоснабжение и водоотведение. - М: Инфра-М, 2010. - 154 с.
2. Ахманов М. Н. Вода, которую мы пьем. Качество питьевой воды и ее очистка. - СПб.: Невский проспект, 2008. - 192 с.
3. Водний кодекс України від 11.02.2005 № 24. Відомості Верховної Ради України № 14. 03.04.2005.
4. Государственные санитарные правила и нормы «Вода питьевая. Гигиенические требования к качеству воды централизованного хозяйственного питьевого водоснабжения». Утвержденные МОЗ Украины, постановление № 383 от 23.12.96.
5. Джигирей В. С. Екологія та охорона навколишнього природного середовища. – К.: Т-во „Знання”, КОО, 2000. – 203 с.
6. Економіка довкілля і природних ресурсів: монографія/ Ю.В.Дзяди́кевич та ін. –Тернопіль: Астон, 2016. -392 с.
7. Закон України Про питну воду та питне водопостачання від 21.02.2002 № 16. Відомості Верховної Ради України № 16. 05.05.2002.
8. Закон України Про охорону навколишнього природного середовища від 11.02.2001 № 16. Відомості Верховної Ради України № 12. 05.05.2001.
9. Кодекс України про надра від 11.02.2004 № 36. Відомості Верховної Ради України № 142. 05.05.2004.
- 10.Котов Д. А. Зарубежный опыт реформирования водного коммунального хозяйства ЭКО. –2008. – №11. С. 90–104.
- 11.Податковий кодекс України від 14.12.2011 № 16. Відомості Верховної Ради України № 17. 05.05.2011.
- 12.Третьяков О. В., Андронов В. А. Проблеми забезпечення населення якісною питною водою з поверхневих джерел в сучасних умовах. / Зб. наук. пр. УЦЗ України "Проблеми надзвичайних ситуацій". - Харків: - ст. 180 -186.
- 13.Хвесик М А., Файфура В. В. Актуальные проблемы охраны и воспроизводства водных ресурсов Украины // Материалы международной научно-практической конференции «Актуальные вопросы охраны окружающей среды от антропогенного воздействия» 13-20 мая 2008 г. г. Кременчуг. С. 35-93.

14. Яковлев С. В., Воронов Ю. В. Водоотведение и очистка сточных вод. - М.: АСВ, 2008. - 704 с.